

Työsuhteen omaavat äidit lasten kotihoidon tuella – kotihoidon perustelut

JOHANNA HIETAMÄKI & KATJA REPO & JOHANNA LAMMI-TASKULA

Johdanto

Vanhempainvapaan jälkeisen kotihoidon yhteiskunnallinen tukeminen on moninaisen kiistelyn kohde. Se herättää keskustelua niin lapsen edusta, perheiden jaksamisesta kuin hyvästä hoivasta. Sukupuolten väliset tasa-arvokysymykset ja äitien yhteiskunnallinen asema ovat myös keskeinen osa lasten kotihoidosta käytyä pohdintaa (esim. Salmi & Närvi 2017; Sipilä & al. 2012). Kansainvälisessä keskustelussa pitkiä kotihoitojaksoja tukevia järjestelmiä on kritisoitu ”naisansa”-argumentein (ks. Sipilä & al. 2010): niiden katsotaan mahdollistavan kotihoitojaksot erityisesti äideille, joiden työmarkkina-asema on heikko. Näin lasten kotihoito tulee heikentäneeksi jo ennestään löyhästi työmarkkinoille integroituneiden äitien asemaa.

Suomessa lasten kotihoito on yleistä ja lasten kotihoidon tuki laajasti käytetty etuus. Lähes puolta 1–2-vuotiaista suomalaislapsista hoidetaan kotona, ja vastaavasti hyvin pieni osuus lapsista ei ole lainkaan lasten kotihoidon tuen piirissä ennen kolmatta ikävuottaan (Kekkonen 2014; Kela 2016.) Hyvin monissa suomalaissa lapsiperheissä tukeudutaankin lasten kotihoidon tukeen vanhempainvapaan jälkeisenä lastenhoitoratkaisuna. Arkisissa valintatilanteissa äidin työmarkkina-asema ja työuran luonne voivat kuitenkin vaikuttaa siihen, miten äidit kokevat ja merkityksellistävät kotihoitovalinnan. Tapio Rissanen (2012) on painottanut, että valintatilanne on erilainen niille äideille, joilla on voimassa oleva työsuhte, kuin äideille, joilla työsuhdetta ei ole. Työsuhteiset äidit voivat periaatteessa valita tuen ja työn välillä. Tämä valinta ei ole mahdollinen ilman työsuhdetta oleville äideille.

Tässä analyysissä olemme kiinnostuneita työsuhteisten äitien kotihoitovalinnalle antamista perusteluista. Ajattelemme, että voimassa olevan

työsuhteen omaavat äidit voivat tosiasialisesti valita työhön paluun ajankohdan toisin kuin ne äidit, jotka ovat olleet työelämän ulkopuolella ennen perhevapaan alkamista tai joilla työsuhte on päättynyt ennen lapsen syntymää tai perhevapaan aikana. Oletamme myös, että työhön paluuta koskevaa valinnanvapautta tukee parisuhde eli vastuun jakaminen perheen taloudesta ja toimeentulosta yhdessä puolison kanssa. Olemme siksi räjanneet tarkastelun parisuhteessa eläviin äiteihin.

Vastaamme seuraavassa analyysissämme CHILDCARE-hankkeen yksivuotiaiden lasten vanhemmille tehtyyn kyselyyn perustuvan aineiston pohjalta siihen, minkälaisia perusteluja työsuhteen omaavat äidit kertovat lapsen kotihoidolle ja mitkä tekijät ovat yhteydessä eri perusteluihin. Tarkastelemme analyysissä yksivuotiaiden lasten äitejä, jotka ovat avo- tai avioliitossa ja hoitavat lasta kotona tilanteessa, jossa heillä on voimassa oleva työsuhte odottamassa. Ennen analyysin esittämistä pohjustamme kotihoitovalinnan tematiikka aikaisemman tutkimuksen pohjalta.

Kotihoito, valinta ja työ

Perheiden lastenhoitovalinnat ovat osa perheiden arkea ja arkisia käytäntöjä. Arkisia ne ovat erityisesti siksi, että arjessa lasten hoidon yhteiskunnallinen tukeminen muuttuu osaksi elettyä elämää (Repo 2009; Salmi 2004). Päätöksenteon kontekstina arki on kuitenkin mutkikas kokonaisuus – kietooahan se sisäänsä monia ideologisia, normatiivisia ja järjestelmiin kytkeytyviä rakenteita ja ehtoja. Arkiset lastenhoitovalinnat ovatkin yhteydessä niin normatiivisiin ajattelumalleihin, sosiaalipoliittisiin rakenteisiin kuin työelämän käytänteisiin.

Lastenhoitovalintoja on luonnehdittu moninaisena päätöksentekoprosessina, jossa perheet arvioivat lapsen ja äidin edun lisäksi hyvän hoivan kysymyksiä (Duncan & al. 2004). Hoiva- ja hoitoratkaisut aktivoivatkin eettisiä pohdintoja. Vanhemmat haluavat myös toimia ”oikein” ja tehdä lapsen hyvinvoinnin takaavia ratkaisuja. Tällöin keskeisiksi nousevat kysymykset siitä, mitä hyvällä hoidolla ja/tai lapsen edulla tarkoitetaan. Tärkeää on myös se, miten vanhemmat näkevät lapsen tai arvioivat työelämäsuhdettaan. (Repo 2013; Stefansen & Farstad 2010.)

Tutkimukset osoittavat, että äidit pohtivat rauhallisen arjen merkitystä lasten kasvulle ja kehitykselle tai saattavat vedota äidin ja lapsen välisen kiintymyssuhteen rakentamisen merkitykseen. Tautalla voi olla myös ajatuksia siitä, että lasta halutaan suojella työpäivän tunnulta tai kiireeltä (Repo 2012; Repo 2013). Vanhemmat lisäksi kertovat arvostavansa äidin hoivaa (Hietämäki & al. 2017; Närvi 2017), ja äidit kokevat tehtäväkseen hoitaa pientä lasta kotona (Salmi & al. 2009; Hietämäki & al. 2017). Johanna Närvi (2017) onkin esittänyt, että kotihoitovalinta on suomalaisessa yhteiskunnassa pitkälti normatiivinen ihanne, johon monet pyrkivät. Näkemys perustuu siihen, että yhdeksän kymmenestä äidistä hoitaisi lastaan kotona vähintään kolmevuotiaaksi, jos hänen ei tarvitsisi ajatella arkisen elämän reunaehtoja, kuten toimeentuloa, mahdollisuuksia työelämässä tai muiden mielipiteitä.

Jos lastenhoitovalintoihin kytketty eettistä ja arvopohjaista pohdintaa, se ei tarkoita, että valinnat kiteytyisivät vain kulttuuris-normatiivisten kysymysten ympärille. Itse asiassa, kun pikkulapsiperheissä tehdään lastenhoitoratkaisuja ja/tai valintoja perheen ja työn yhteensovittamiseksi, päätökset ovat usein hyvin käytännöllisiä. Perheissä pyritään ratkomaan moninaisia, monimutkaisiakin eteen tulevia pulmia ja haasteita. (Närvi 2014.) Perheen ajankäytön, vanhempien jaksamisen ja toimeentulon kysymykset ovat näistä haasteista keskeisimpiä (ks. Repo 2012).

Myös työelämä asettaa tärkeän kontekstin lastenhoitovalinnoille. Lapsen kotihoitovalinnan taustalla voikin olla kokemuksia liian kiireisestä työtahdistasta, omista tai puolison hankalista työajoista ja palkkatason mataluudesta (Hietämäki & al. 2017). Erityisesti vähemmän koulutettujen ja heikommin palkattujen äitien päätöstä jäädä pidemmäksi aikaa lasten kotihoidon tuelle selittää se, että työ koetaan raskaaksi, huonosti pal-

katuksi, kiireiseksi ja työilmapiiri huonoksi. (Salmi & al. 2009). Työhön liittyvä väsymys, kiireen kokemukset ja työhyvinvoinnin kysymykset tulevat toistuvasti esille, kun äidit pohtivat lastenhoitovalintojaan (ks. Repo 2012). Toisinaan koitiin jäädään myös siksi, että halutaan mahdollistaa puolison ura ja eteneminen työelämässä (Närvi 2014; Repo 2012).

Pikkulapsiperheissä kotihoitovalintojen perustelut ovat siis moninaisia ja monentasoisia. Kotihoitovalinnalla tavoitellaan sujuvaa arkea, ratkotaan jaksamisen kysymyksiä sekä perheen ja työn yhteensovittamisen ongelmia, kritisoidaan työelämän käytänteitä ja pyritään takaamaan lapselle hyvä arki. Äidin työmarkkina-asema ja koulutustausta on kuitenkin yhteydessä siihen, mitkä seikat valintojen perusteluina korostuvat.

Aineisto ja menetelmät

Analyysimme pohjaa CHILDCARE-hankkeen kyselyaineistoon, joka kerättiin noin yksivuotiaiden lasten vanhemmilta vuonna 2016 kymmenessä kunnassa. Kuudessa pienimmässä kunnassa kutsun kyselyyn saivat kaikki yksivuotiaiden lasten vanhemmat. Neljässä isossa kunnassa kutsu lähetettiin tietyillä alueilla asuville vanhemmille. Alueet erosivat toisistaan koulutustason, työllisyyden, huoltosuhteen ja tarjolla olleiden varhaiskasvatuspalveluiden osalta (ks. Hietämäki & al. 2017). Yksivuotiaiden lasten vanhempien osoitetiedot ja tieto heidän äidinkielestään saatiin väestörekisterikeskuksesta.

Vanhempia kutsuttiin kirjeitse osallistumaan sähköiseen kyselyyn (Webropol), joka oli vastattavissa suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, venäjäksi ja somaliksi. Kullekin vastaajalle kutsu lähetettiin hänen väestörekisteritietojensa mukaisella äidinkielellä, mikäli se oli joku edellä mainituista kielistä. Jos äidinkieli oli muu kuin joku edellä mainituista, kutsu lähetettiin englanniksi. Vanhemmat, jotka eivät vastanneet kyselyyn, saivat kaksi muistutuskirjettä. Toinen muistutus sisälsi saatekirjeen lisäksi palautuskirjekuoren ja paperisen kyselylomakkeen suomeksi ja somaliksi, johon mahdollista vastata sähköisen kyselyn sijaan.

Kutsun tutkimukseen osallistumiseen sai 7 649 lapsen 14 612 vanhempaa. Lähes kaikissa tapauksissa kyselyn sai lapsen kaksi vanhempaa. Kyselyyn vastasi 2 696 vanhempaa eli 18,5 prosenttia kutsun saaneista. Vastaukset kattavat 2 081

lasta eli 27,2 prosenttia kohteena olevista lapsista. Äitejä kyselyyn vastanneissa oli yhteensä 1 844 (vastausosuus 24,1 %). Analyysissä käytetään osaineistoa, joka sisältää äidit, jotka hoitivat lasta kotona päätoimisesti (54 % kaikista vastanneista äideistä) ja joilla oli voimassa oleva työsuhde (67 % kaikista äideistä) sekä puoliso (92,5 % kaikista äideistä). Osa-aineisto sisältää kaikkiaan 29 prosenttia (n = 530) tutkimukseen osallistuneista äideistä.

Aineisto analysoitiin käyttäen SPSS 25.0 -ohjelmaa. Analyysin kuvailevassa osuudessa käytetään prosenttiosuuksia ja keskiarvoja. Äitien lapsen kotioidolle antamia perusteluja tiivistetään summamuuttujiksi hyödyntäen faktorianalyysejä. Logistisen regressioanalyysin avulla tutkitaan, mitkä tekijät ovat yhteydessä äitien perustelujen eri ulottuvuuksiin kokoaviin summamuuttujiin.

Lasta kotona hoitavilta kysyttiin: ”Miten tärkeitä seuraavat asiat ovat sen kannalta, että 1-vuotias lasta hoidetaan kotona?” Kysymyksen alla oli lueteltu yhteensä 27 erilaista perustelua, joista vastaajaa pyydettiin kertomaan, miten tärkeä kyseinen perustelu oli omalla kohdalla (kaikki perustelut ja kaumineen, ks. Hietämäki & al. 2017). Analyysia varten vastausvaihtoehdot koodattiin kolmiluokkaisiksi siten, että 0 = ei lainkaan tärkeä ja ei koske minua, 1 = melko tärkeä ja 2 = erittäin tärkeä.

Aineiston tiivistämiseksi lapsen kotona hoitamista koskeville väittämille tehtiin faktorianalyysi. Faktorianalyysiin valittiin ne muuttujat, joiden kommunaliteetti ylitti arvon 0,3. Faktorianalyysin tulosten pohjalta muodostettiin keskiarvoihin perustuvat summamuuttujat. Summamuuttujien arvot vaihtelivat välillä 1–3. Ne koodattiin logistista regressioanalyysia varten dikotomisiksi muuttujiksi. Dikotomisille muuttujille koodattiin arvo 0 = ei tärkeä (ei lainkaan tärkeä, ei koske minua, summamuuttujan arvo 1) ja arvo 1 = tärkeä (vähän tärkeä, melko tärkeä, summamuuttujan arvot väliltä 1,01–3,00). Lisäksi faktorianalyysin ulkopuolelle jäänyt päivähoidon laatua koskeva muuttuja koodattiin samalla tavalla eli 0 = ei tärkeä (ei lainkaan tärkeä, ei koske minua), 1 = tärkeä (melko tai erittäin tärkeä). Logistista regressioanalyysia tehtäessä vertailuryhmäksi valittiin selitettävien muuttujien suurin arvo.

Analyysissä tutkimme sosiodemografisten taustatekijöiden yhteyksiä kotioidon perusteluihin. Taustatekijöinä tarkastellaan vastaajan lapsilukua, koulutusta, ammattiasemaa sekä kokemusta toimeentulosta. Nämä selittävät muuttujat koodat-

tiin dikotomisiksi muuttujiksi: Koulutusmuuttujan ryhmä: 0 = ei ammatillista koulutusta, ammattikoulu, ammattikorkeakoulu; 1 = yliopisto. Ammattiaseman muuttuja: 0 = työntekijä tai alempi toimihenkilö; 1 = ylempi toimihenkilö ja johtaja. Työaikamuodon muuttuja: 0 = epätyypillinen työaika (vuorotyö tai säännöllinen ilta-, yö-, aamu- tai viikonlopputyö, muu työaikamuoto); 1 = säännöllinen päivätyö. Perheessä asuvien lasten lukumäärä koodattiin seuraavasti: 0 = yksi lapsi; 1 = kaksi tai useampi lasta. Perheen taloudellisen tilanteen arviointia koskeva kysymys ”Millaiseksi arvioit perheesi taloudellisen tilanteen” koodattiin seuraavasti: 0 = huono (erittäin huono, melko huono, kohtalainen); 1 = hyvä (melko hyvä, erittäin hyvä). Vanhemman terveydentilaa koskeva kysymys ”Mitä mieltä olet terveydentilastasi” koodattiin seuraavasti: 0 = huono (erittäin huono, melko huono, keskinkertainen); 1 = hyvä (melko hyvä, erittäin hyvä).

Äitien kotihoivalinnalle antamat perustelut

Aiemmasta tutkimuksesta tiedetään, että lasta pidempään kotioidon tuen turvin kotona hoitavat äidit ovat taustaltaan erilaisia kuin perhevapaalta aiemmin työhön palanneet äidit (Lammi-Taskula 2004; Närvi 2017). He ovat vähemmän koulutettuja, pienituloisempia ja yleisemmin työntekijäasemassa, ja heillä on enemmän lapsia kuin lyhyempiä perhevapaita pitäneillä äideillä. Monella ei ole työpaikkaa odottamassa perhevapaalta paluuta: esimerkiksi vuonna 2014 kaksi vuotta täyttänyttä lasta kotona hoitavista äideistä kahdella kolmesta ei ollut voimassa olevaa työsuhdetta (Pärnänen 2014).

Tässä tarkastelemme valikoitua äitien joukkoa: yksivuotiaista kotona hoitavia avo- tai avioliitossa asuvia, joilla on voimassa oleva työsuhde. Näistä äideistä lähes puolella oli yliopistotutkinto ja vain harva äiti oli ilman ammatillista koulutusta (taulukko 1). Henkilöstöryhmäkseen yli puolet äideistä ilmoitti työntekijäaseman. Äitien perheissä oli keskimäärin 1,65 (keskihajonta = 0,82) lasta. Oman terveydentilansa koki hyväksi suuri osa äideistä. Perheen taloudellisen tilanteen arvioi hyväksi äideistä reilu puolet. Työaika oli muodoltaan epätyypillinen lähes kolmasosalla äideistä, jolloin työ oli vuorotyötä tai säännöllistä ilta-, yö-, aamu- tai viikonlopputyötä.

Taulukko 1. Lasta kotona hoitavan äidin ja hänen perheensä taustatietoja (äidillä työpaikka ja puoliso)

	Lapsi kotihoidossa % (n)
Koulutus	
Ei ammatillista koulutusta	3,2 (17)
Ammatillinen koulu, kurssi	14,7 (78)
Ammattikorkeakoulu, opisto	37,4 (198)
Yliopisto	44,7 (237)
Henkilöstöryhmä	
Työntekijä	56,6 (294)
Alempi toimihenkilö	16,2 (84)
Ylempi toimihenkilö, johtaja	27,2 (141)
Lasten määrä	
1 lapsi	53,6 (279)
2 lasta	31,1 (162)
3 tai useampi lapsi	13,4 (80)
Mitä mieltä olet terveydentilastasi	
Erittäin huono	0
Melko huono	1,5 (8)
Keskinkertainen	8,2 (43)
Melko hyvä	51,8 (273)
Erittäin hyvä	38,5 (203)
Millaiseksi arvioit perheesi taloudellisen tilanteen	
Erittäin huonoksi	1,5 (8)
Melko huonoksi	8,5 (45)
Kohtalaiseksi	36,6 (193)
Melko hyväksi	41,7 (220)
Erittäin hyväksi	11,7 (62)
Millainen on työsi	
Epätyyppinen työaika	30,1 (158)
Säännöllinen päivätyö	69,9 (367)

Tarkastelemme seuraavaksi kohderyhmän äitien vastauksia lapsen kotihoitoon vaikuttavista tekijöistä. Selvitämme äitien tärkeinä pitämiä tekijöitä ensin suorien jakaumien pohjalta (kuvio 1). Väittämät koskevat työelämään, perheen talouteen, äitiyshanteisiin ja lapsen tilanteeseen liittyviä tekijöitä sekä päivähoiton laatua. Äidit pitivät tärkeinä perusteluina lapsen kotihoodolle yhtäältä lapsen ja toisaalta äitiin itseensä liittyviä tekijöitä. Myös työelämään liittyvät perustelut nähtiin josain määrin tärkeinä.

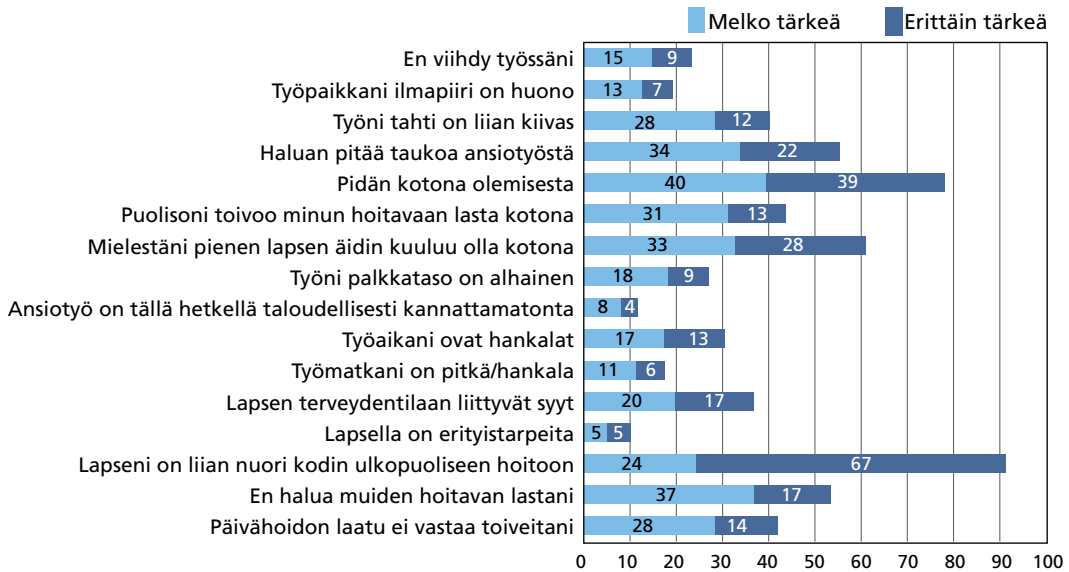
Yleisin perustelu yksivuotiaan lapsen kotihoi-

dolle on kokemus siitä, että lapsi on liian nuori kodin ulkopuoliseen hoitoon. Tätä pitivät erittäin tai melko tärkeänä hoitovalintaan liittyvänä perusteluna lähes kaikki äidit. Neljä viidestä äidistä piti tärkeänä perusteluna myös sitä, että kotona oleminen on heille mieluisaa. Kotona olemisesta pitävien osuus on selvästi korkeampi yksivuotiaiden kotiäideillä kuin kaksivuotiaista kuopusta kotona hoitavilla äideillä, joista noin puolet kertoi tärkeäksi perusteluksi lapsen kotihoodolle pitävänsä kotona olemisesta (Närvi 2017).

Yli puolet yksivuotiaista kotona hoitavista äideistä totesi, että haluaa pitää taukoa työelämästä. Kaksi viidestä ilmoitti tärkeäksi perusteluksi hoitovalinnalleen sen, että työelämän tahti on liian kiivas. Lähes kolmasosalla tärkeä perustelu oli hankalat työajat. Verrattuna kaksivuotiaiden äiteihin (Närvi 2017) työelämän hankaluuksiin viittaavien osuus on yksivuotiaiden äideillä suurempi: kaksivuotiaista kotona hoitavista äideistä kolmannes halusi pitää taukoa työelämästä ja reilu neljännes koki työelämän tahdin liian kiivaaksi.

Vajaa puolet kotona yksivuotiaista lasta hoitavista äideistä perusteli omaa hoitovalintaansa sillä, että päivähoiton laatu ei vastaa heidän tarpeitaan. Myös tämä osuus on selvästi suurempi kuin kaksivuotiaiden lasten kotiäideillä, joista 16 prosenttia kertoi tämän perusteluna lapsen kotihoodolle (Närvi 2017). Yli puolelle yksivuotiaiden lasten äideistä tärkeä perustelu lapsen kotihoodolle oli se normatiivinen käsitys, että pienen lapsen äidin kuuluu olla kotona. Kaksivuotiaiden lasten kotiäideistä vastaava osuus oli vajaa puolet (Närvi 2017). Kahdella viidestä yksivuotiaan lapsen äidistä tärkeä perustelu oli myös puolison toive lapsen kotihoodosta. Kaksivuotiaiden äidit viittasivat tähän perusteluun selvästi harvemmin (16 %). Lapsen terveyteen liittyviä perusteluja kotihoodolle oli noin kolmasosalla yksivuotiaiden äideistä. Tätä perustelua ei aiemmassa kyselyssä ollut lainkaan mukana.

Ryhmittelemme seuraavaksi edellä mainittuja lapsen kotihoodon perusteluja faktorianalyysin avulla (taulukko 2). Perustelut asettuvat kuuteen faktoriin, joiden pohjalta teimme osioiden keskiarvoihin pohjautuvat summamuuttujat. Ensimmäinen työn henkistä ilmapiiriä koskeva faktori selittää 22 prosenttia ja toinen kotiäitiyden tärkeyttä tarkasteleva faktori 12 prosenttia kotihoodon perustelujen kokonaisvaihtelusta. Muita faktoreita ovat työn taloudellinen kannattamattomuus, työhön liittyvät käytännön hankaluudet, lapsen terveydelliset tarpeet sekä kotihoito lapsen etuna.

Kuvio 1. Kotona yksivuotiaista lasta äitien perusteluja lapsen hoitamiselle kotona (% , n = 503–511, äidillä työpaikka ja puoliso).

Lapsen kotona hoitamisen perusteluja koskevat, regressioanalyysissä selitettävänä muuttujina käytettävien summamuuttujien perusjakamat on esitetty taulukossa 3. Faktorianalyysin pohjalta muodostettujen kuuden summamuuttujan ohella tarkastelussa on myös päivähoiton laatuun liittyvä yksittäinen muuttuja. Tuloksista näkyy, että valtaosa yksivuotiaiden lasten äideistä piti kotiäitiyden tärkeätä ja kotihoitoa lapsen etuna tärkeänä syynä lapsen kotihoidon valinnalle. Työn henkiseen kuormittavuuteen liittyvät tekijät olivat tärkeänä syynä yli kolmelle viidestä äidistä. Työn taloudelliseen kannattamattomuuteen ja lapsen terveydellisiin tarpeisiin liittyvät tekijät olivat keskeisiä syitä noin kolmasosalle äideistä. Päivähoidon laadun puutteet olivat perusteluna noin kahdella viidestä äidistä.

Analysoimme logistisen regressioanalyysin avulla, selittävätkö valitut taustatekijät – koulutus, ammattiasema, lapsiluku, terveys ja toimeentulo – kunkin lapsen kotihoidon perusteluja koskevan summamuuttujan vaihtelua (taulukko 4). Tuloksista on nähtävissä, että regressiomallien suurimmat selitysasteet (18–27 %) saadaan työelämään liittyvillä tekijöillä (työn taloudellinen kannattamattomuus, työhön liittyvät käytännön hankaluudet). Muissa regressiomalleissa selitysasteet ovat huomattavasti matalampia.

Työn taloudellinen kannattamattomuus yksivuotiaan lapsen kotihoidon perusteluna oli yhteydessä

vanhemman sosioekonomiseen asemaan, perherakenteeseen, työelämään sekä vanhemman kokemukseen omasta terveydentilastaan. Äidit kokivat todennäköisemmin työn taloudellisen kannattamattomuuden tärkeäksi syyksi lapsen hoitamiselle, mikäli äidin koulutustaso oli matalampi kuin yliopistotutkinto. Lisäksi äidin alempi ammattiasema, epätyypillinen työaika ja kokemus perheen huonosta taloudellisesta tilanteesta olivat yhteydessä siihen, että kotihoidon perusteluna oli työn teon kannattamattomuus. Tähän oli yhteydessä myös se, että vanhempi koki oman terveydentilansa huonoksi tai perheessä oli kaksi tai useampia lapsia.

Työn tekemisen käytännön hankaluudet olivat todennäköisemmin tärkeinä perusteluina yksivuotiaan lapsen hoitamiselle kotona, mikäli äidin työaika oli epätyypillinen. Vuorotyö ja muut epätyypilliset työajat olivat selvästi yhteydessä siihen, että äiti jäi hoitamaan lasta kotiin työhön liittyvien hankaluuksien vuoksi.

Se, että työn henkinen kuormittavuus mainittiin tärkeänä syynä lapsen hoitamiselle kotona, oli yhteydessä äidin ammattiasemaan: ylempät toimihenkilöäidit kokivat suuremmalla todennäköisyydellä sen syyksi lapsen hoitamiselle kotona kuin työntekijät ja alemmat toimihenkilöt. Henkisesti kuormittavaksi koettuun työhön olivat yhteydessä myös lasten vähäinen määrä perheessä sekä vanhemman kokemus omasta huonosta terveydentilasta.

Lapsen terveydelliset tarpeet olivat tärkeitä ko-

Taulukko 2. Faktorianalyysi lapsen kotona hoitamisen syistä (äidit, joilla on työpaikka ja puoliso)

	Faktorit						h ²
	1	2	3	4	5	6	
1. Faktori. Työn hekinen kuormittavuus							
En viihdy työssäni	,845		,214				,765
Työpaikkani ilmapiiri on huono	,766		,172				,622
Työni tahti on liian kiivas	,478	,109		,294		,113	,344
Haluan pitää taukoa ansiotyöstä	,471	,311	-,114	,115			,345
2. Faktori. Kotiäitiys tärkeä							
Pidän kotona olemisesta	,160	,636					,439
Puolisoni toivoo minun hoitavan lasta kotona		,530		,104	,115	,150	,329
Mielestäni pienen lapsen äidin kuuluu olla kotona		,504	,115			,264	,342
3. Faktori. Työn taloudellinen kannattamattomuus							
Työni palkkataso on alhainen	,121	,134	,633	,247	,169		,523
Ansiotyö on tällä hetkellä taloudellisesti kannattamatonta	,132		,612	,130			,414
4. Faktori. Työhön liittyvät käytännön hankaluudet							
Työaikani ovat hankalat	,118	,131	,237	,647			,512
Työmatkani on pitkä/hankala	,109		,105	,558			,342
5. Faktori. Lapsen terveydelliset tarpeet							
Lapsen terveydentilaan liittyvät syyt		,145			,671		,489
Lapsella on erityistarpeita				,132	,629		,422
6. Faktori. Kotihoito lapsen etu							
Lapseni on liian nuori kodin ulkopuoliseen hoitoon			-,101			,682	,503
En halua muiden hoitavan lastani		,287				,516	,355
Ominaisarvo	3,260	1,846	1,594	1,176	1,094	1,018	
Selitysosuus (yht. 65,69 %)	21,73	12,31	10,63	7,84	7,29	6,79	
KMO							0,711
Barlett, p							<,001
Summamuuttujan α	,731	,608	,603	,570	,552	,549	

Principal Axis Factoring. Rotation: Varimax with Kaiser Normalization.

tihoidon syitä todennäköisemmin, jos yksivuotiaan äidillä oli yliopistotutkintoa alempi koulutus, perheessä oli useampi kuin yksi lapsi tai jos äiti koki oman terveydentilansa huonoksi. Päivähoidon laadun vastaamattomuus suhteessa äidin toiveisiin oli lapsen kotona hoitamisen tärkeä syy todennäköisemmin, jos äidin ammattiasema oli työntekijä tai alempi toimihenkilö. Kotiäitiyden tärkeyttä korostavaan perusteluun oli yhteydessä äidin yliopistotutkintoa alempi koulutus. Kotihoidon perusteluna nähtiin lapsen etu riippumatta vanhempien koulutustasosta tai muusta analysissa tarkastellusta taustatekijästä.

Lopuksi

Analysimme mukaan yli puolet yksivuotiaiden lasten äideistä, joilla oli voimassa oleva työsuhde, perusteli lapsen kotihoitoa sillä, että nimenomaan lapsen äidin kuuluu olla kotona. Useissa tapauksissa myös puoliso tuki kyseistä valintaa. Kotiäitiyden tärkeyttä korostettiin kuitenkin sitä useammin tilanteissa, joissa työsuhteen omaavalla äidillä oli yliopistotutkintoa matalampi koulutus.

Tulos myötäilee aikaisemman tutkimuksen havaintoa siitä, että lasten hoitaminen kotona nähdään vahvasti *äitien valintana ja äideille* luontai-

Taulukko 3. Lapsen kotona hoitamisen syitä koskevien muuttujien jakaumat (äidit, joilla on työpaikka ja puoliso)

Lapsen kotona hoitamisen syyt	Summamuuttuja ¹		Ei tärkeä ²	Tärkeä ²
	Vaihteluväli	Ka (sd)	% (n)	% (n)
Työn henkinen kuormittavuus	0–2	0,47 (0,50)	31,6 (160)	68,4 (346)
Kotiäitiys tärkeä	0–2	0,59 (0,41)	17,4 (88)	82,6 (418)
Työn taloudellinen kannattamattomuus	0–2	0,25 (0,47)	71,7 (361)	28,9 (147)
Työhön liittyvät käytännön hankaluudet	0–2	0,34 (0,54)	64,0 (325)	36,0 (183)
Lapsen terveydelliset tarpeet	0–2	0,34 (0,54)	62,6 (320)	37,4 (191)
Kotihoito lapsen etu	0–2	1,12 (0,58)	8,0 (41)	92,0 (471)
Päivähoidon laatu ei vastaa toiveitani ³	0–2	0,56 (0,72)	58,1 (295)	41,9 (213)

¹ Summamuuttujat muodostettu faktorianalyysin perusteella (taulukko 2), 0 = ei lainkaan tärkeä, ei koske minua, 1 = melko tärkeä, 2 = erittäin tärkeä.

² Summamuuttujista muodostettu dikotominen muuttuja: ei tärkeä sisältää summamuuttujan arvon 0 ja tärkeä arvot 0,01–2.

³ Yksittäinen muuttuja.

Taulukko 4. Lapsen kotihoitoon syyt ja niihin yhteydessä olevat tekijät äideillä (n = 478 – 483, äideillä on työpaikka ja puoliso)

	Työn taloudellinen kannattamattomuus	Työhön liittyvät käytännön hankaluudet	Työn henkinen kuormittavuus	Lapsen terveydelliset tarpeet	Kotiäitiys tärkeä	Kotihoito lapsen etu	Päivähoidon laatu
	OR (95% CI)	OR (95% CI)	OR (95% CI)	OR (95% CI)	OR (95% CI)	OR (95% CI)	OR (95% CI)
Koulutus							
Ei koulutusta, ammattikoulu, ammatikorkeakoulu	2,12 (1,27; ,55)	1,03 (0,63; ,68)	1,45 (0,92; ,30)	1,86 (1,18; ,19)	1,73 (1,00; ,01)	0,53 (0,24; ,20)	1,08 (0,70; ,67)
Yliopisto	1	1	1	1	1	1	1
Ammattiasema							
Työntekijä, alempi toimihenkilö	2,95 (1,43; ,08)	0,84 (0,49; ,47)	0,57 (0,34; ,96)	0,92 (0,55; ,52)	1,21 (0,68; ,16)	0,78 (0,30; ,04)	2,03 (1,23; ,36)
Ylempi toimihenkilö	1	1	1	1	1	1	1
Työ							
Epätypillinen työaika	2,16 (1,35; ,45)	7,32 (4,56; ,73)	1,07 (0,67; ,70)	1,04 (0,67; ,60)	1,46 (0,79; ,70)	1,05 (0,50; ,20)	0,78 (0,51; ,21)
Päivätyö	1	1	1	1	1	1	1
Lasten lukumäärä							
Yksi lapsi	0,53 (0,34; ,82)	0,89 (0,59; 1,35)	1,74 (1,17; 2,60)	0,68 (0,46; ,99)	0,65 (0,40; ,06)	0,83 (0,43; ,63)	0,84 (0,58; ,22)
Kaksi tai useampi lapsi	1	1	1	1	1	1	1
Millaiseksi arvioit perheesi taloudellisen tilanteen?							
Huono	2,37 (1,52; ,71)	1,39 (0,90; ,15)	1,31 (0,87; ,99)	1,18 (0,80; ,76)	1,04 (0,63; 1,73)	0,99 (0,50; ,97)	1,39 (0,95; ,04)
Hyvä	1	1	1	1	1	1	1
Mitä mieltä olet terveydentilastasi							
Huono	2,05 (1,05; ,01)	1,71 (0,86; ,38)	3,44 (1,41; ,40)	2,15 (1,15; ,03)	1,26 (0,51; ,13)	2,31 (0,53; ,02)	0,72 (0,38; ,37)
Hyvä	1	1	1	1	1	1	1
R²	26,7 %	24,5 %	6,6 %	6,5 %	5,4 %	2,8 %	4,9 %

sena tehtävänä. Vaikka isien osuus vanhempainvapaiden käyttäjistä on kasvanut (Lammi-Taskula 2015; Saari-Kallio-Torp & Haataja 2016), niin edelleen käytännössä vain harva isä jää pidemmäksi aikaa kotiin hoitamaan pientä lasta. Isät ovat harvinaisuus erityisesti kotihoidon tuen käyttäjinä (Lammi-Taskula & al. 2017).

Lähes kaikki analyysissa mukana olleet äidit olivat myös sitä mieltä, että yksivuotias lapsi on liian pieni kodin ulkopuoliseen hoitoon ja olivat siksi valinneet kotihoidon tuen. Kotihoidon näkeminen lapsen etuna ei myöskään erotellut äitejä minäkään tarkastellun taustatekijän suhteen. Suuri osa suomalaislapsista onkin vanhempainvapaan jälkeen jonkin aikaa lasten kotihoidon piirissä. Kotihoidon tuen suosio tukee ajatusta siitä, että arjessa lasten kotihoidon tuki toimii merkittävänä tapana pidentää vanhempainvapaata. Kun vanhempainvapaa päättyy, lapsi on noin yhdeksän kuukauden ikäinen. Tutkimusten mukaan useat äidit haluavat kuitenkin hoitaa lastaan kotona noin puolitoistavuotiaaksi (Salmi & al. 2009).

Vajaa puolet tarkastelemistamme äideistä perusteli omaa hoitovalintaansa myös sillä, että he eivät nähneet päivähoiton laadun vastaavan tarpeitaan. Työntekijät ja alemmat toimihenkilöt epäilivät päivähoiton laatua todennäköisemmin kuin ylemmät toimihenkilöt. Tämä on yllättävä tulos, sillä päivähoitopalvelujen tulisi palvella nimenomaan työssäkäyvien äitien tarpeita. Päivähoitopalveluillahan on ollut yhteiskunnassamme tärkeä sosiaalipoliittinen rooli äitien työssäkäynnin mahdollistajana. (Anttonen & Sipilä 2000.) Tutkimukset kertovat myös siitä, että päivähoito- ja varhaiskasvatuspalvelujen käyttäjät ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä palvelun laatuun (Hietamäki & al. 2017; Kekkonen 2014; Repo & al. 2009; Kronqvist & al. 2008).

Yli puolelle työsuhteen omaavista ja yksivuotiaista kotona hoitavista äideistä kotihoidon perustelu oli, että he haluavat pitää taukoa työelämästä. Taustalla oli työn luonteeseen liittyviä syitä. Äideistä kaksi viidestä koki, että kotihoitovalintaan on vaikuttanut se, että työelämän tahti on liian kiivas. Lähes kolmasosalle äideistä tärkeä kotihoidon perustelu oli puolestaan hankalat työajat. Työn tekemisen käytännön hankaluudet olivat to-

dennäköisemmin tärkeinä perusteluina kuitenkin silloin kun äidin työaika oli epätyypillinen. Vuorotyö ja muut epätyypilliset työajat olivat selvästi yhteydessä siihen, että äiti jäi hoitamaan lasta kotiin työhön liittyvien hankaluuksien vuoksi.

Kotihoitovalinta on siten vahvasti yhteydessä äitien kokemuksiin työelämästä ja työaikoihin. Kotihoitovalinnalla voidaan näin ratkoa perheen ja työn yhteensovittamisen ongelmia ja kuormittavuutta. Tiedetäänhän muun muassa, että vuorotyötä tekevien perheiden lapset ovat muita pidempään kotihoidossa (Kekkonen & al. 2014). Työ koetaan usein myös henkisesti kuormittavaksi. Työn henkiseen kuormittavuuteen liittyvät tekijät olivat tärkeä syy kotihoitovalinnalle yli kolmelle viidestä äidistä. Perustelu oli kuitenkin yhteydessä äidin ammattiasemaan: ylemmät toimihenkilöäidit kokivat sen suuremmalla todennäköisyydellä syyksi lapsen hoitamiseksi kotona kuin työntekijät ja alemmat toimihenkilöt. Lisäksi kokemus työn kuormittavuudesta kotihoidon perusteluna oli yhteydessä lasten vähäiseen määrään perheessä sekä vanhemman kokemukseen omasta huonosta terveydentilasta.

Äidit perustelivat kotihoitovalintaa myös taloudellisilla seikoilla. Työ saatettiin kokea taloudellisesti kannattamattomaksi elämäntilanteessa, jossa pohdittavana on lasten kotihoidon tuen, päivähoitokustannusten ja palkkatulojen välinen suhde. Noin kolmasosa äideistä vetosi työn taloudelliseen kannattamattomuuteen keskeisenä syynä kotihoitovalinnalle. Perustelu oli kuitenkin yhteydessä vanhemman sosioekonomiseen asemaan, perherakenteeseen, työelämään sekä vanhemman kokemukseen omasta terveydentilastaan. Mikäli äidin koulutustaso oli matalampi kuin yliopistotutkinto, äidit kokivat todennäköisemmin työn taloudellisen kannattamattomuuden tärkeäksi syyksi lapsen kotihoidolle. Lisäksi äidin alempi ammattiasema, epätyypillinen työaika ja kokemus perheen huonosta taloudellisesta tilanteesta olivat yhteydessä työnteon kannattamattomuuteen lapsen kotihoidon perusteluna. Työn taloudelliseen kannattamattomuuteen kotihoidon syynä oli yhteydessä myös se, jos vanhempi koki oman terveydentilansa huonoksi tai perheessä oli kaksi tai useampia lapsia.

KIRJALLISUUS

- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma: Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino, 2000.
- Duncan, Simon & Edwards, Rosalind & Reynolds, Tracey & Alldred, Pam: Mothers and Child Care: Policies, Values and Theories. *Children and Society* 18 (2004): 4, 254–265.
- Hietamäki, Johanna & Kuusiholma, Julia & Räikkönen, Eija & Alasuutari, Maarit & Lammi-Taskula, Johanna & Repo, Katja & Karila, Kirsti & Hautala, Paula & Kuukka, Anu & Paananen, Maiju & Ruutiainen, Ville & Eerola, Petteri: Varhaiskasvatus- ja lastenhoitoratkaisut yksivuotiaiden lasten perheissä: CHILDCARE-kyselytutkimuksen 2016 perustulokset. Työpäperi 2017/24. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Kekkonen, Marjatta: Perheiden lastenhoitojärjestelyt ja tyytyväisyys päivähoitopalveluihin. S. 258–272. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Kekkonen, Marjatta & Rönkä, Anna & Laakso Marja-Leena & Tammelin Miia & Malinen, Kaisa: Lapsiperheet 24/7-taloudessa. S. 52–70. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, J. & Sakari Karvonen (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Teema 21. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Kela: Kelan tilastollinen vuosikirja 2015. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2016. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 2016.
- Kronqvist, Eeva-Liisa; Jokimies, Jaana: Vanhemmat varhaiskasvatuksen laadun arvioijina: Tuloksia Vaikuta vanhempi -selvityksestä. Raportteja 22/2008. Helsinki: Stakes, 2008.
- Lammi-Taskula, Johanna: Äidit työmarkkinoilla – kahden kerroksen väkeä? Yhteiskuntapolitiikka 69 (2004): 2, 202–206.
- Lammi-Taskula, Johanna: Fathers on Leave Alone in Finland: Negotiations and Lived Experiences. S. 89–106. Teoksessa Margaret O'Brien & Karin Wall (toim.): Comparative Perspectives on Work-Life Balance and Gender Equality. New York & London: Springer, 2015.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna & Närvi, Johanna: Isien perhevapaat. S. 105–134. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Närvi (toim.): Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Raportti 4/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Närvi, Johanna: Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus: Sukupuolistuneet työurat, perheellistyminen ja vanhempien hoivaratkaisu. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Närvi, Johanna: Äitien perhevapaat ja osallistuminen työelämään. S. 64–204. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Närvi (toim.): Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Raportti 4/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Pärnänen, Anna: Kotihoidon tuen puolituksella vähäinen vaikutus. Tilastokeskus, Tieto & trendit blogi 24.3.2014.
- Repo, Katja: Lapsiperheiden arki. Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito. *Acta Universitatis Tamperensis* 1479. Tampere: Tampere University, 2009.
- Repo, Katja: Lasten kotihoidon tuen merkitykset käyttäjien arjessa. S. 111–150. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.): Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki. Tampere: Vastapaino, 2012.
- Repo, Katja: The child in the context of home care – Finnish mothers' perceptions. S. 195–212. Teoksessa Eriikka Oinonen & Katja Repo (toim.): Private Troubles and Public Issues: Women, Men and Children in Families. Tampere: Tampere University Press, 2013.
- Rissanen, Tapio: Kotiin, töihin, työttömäksi – siirtymät työelämän ja kotihoidon tuen välillä. S. 151–182. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.): Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki. Tampere: Vastapaino, 2012.
- Saarikallio-Torpp, Miia & Haataja, Anita: Isien vanhempainvapaiden käyttö on yleistynyt. Ketkä isistä vapaita käyttävät ja ketkä eivät? S. 80–115. Teoksessa Anita Haataja & Ilpo. Airio & Miia Saarikallio-Torpp & Maria Valaste (toim.): Laulu 573 566 perheestä: Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla. Helsinki: Kela, 2016.
- Salmi, Minna: Arkielämä kokoaan yhteen työn ja perheen. S.11–28. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.): Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 2004.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna: Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Työ ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 24/2009. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 2009.
- Salmi, Minna & Närvi, Johanna (toim.): Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Raportti 4/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Sipilä, Jorma & Repo, Katja & Rissanen, Tapio (toim.): Cash-for-Childcare: The Consequences for Caring Mothers. Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2010.
- Sipilä, Jorma & Rantalaiho, Minna & Repo, Katja & Rissanen, Tapio (toim.): Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki. Tampere: Vastapaino, 2012.
- Stefansen, Kari & Gunhild R. Farstad: Classed Parental Practices in a Modern Welfare State. *Caring for the Under Threes in Norway. Critical Social Policy* 30 (2010):1, 120–141.

TIIVISTELMÄ

Johanna Hietamäki & Katja Repo & Johanna Lammi-Taskula: Työsuhteen omaavat äidit lasten kotihoidon tuella – kotihoidon perustelut

Analyysissä kysytään, minkälaisia perusteluja työsuhteen omaavat äidit kertovat lasten kotihoidon tuen käytölle ja mitkä tekijät ovat yhteydessä perusteluihin. Analyysin aineisto perustuu CHILDCARE-hankeessa yksivuotiaiden lasten vanhemmille tehtyyn kyselyyn, joka toteutettiin kymmenessä kunnassa vuonna 2016. Kyselyyn vastasi 2 696 vanhempaa vastausprosentin ollessa 18,5. Vastaukset kattavat 2 081 lasta eli 27,2 prosenttia tutkimuksen kohteena olevista lapsista. Analyysissä käytettiin osa-aineistoa (N = 530), joka sisälsi äidit, jotka hoitivat lasta kotona päätoimisesti ja joilla oli voimassa oleva työsuhde ja puoliso. Menetelminä käytettiin frekvenssien ja keskiarvojen tarkastelun lisäksi faktorianaalyysejä ja logistista regressioanalyysia.

Analyysi esittää, että yleisin perustelu yksivuotiaan lapsen kotihoidolle on kokemus siitä, että lapsi on liian nuori kodin ulkopuoliseen hoitoon. Kotihoidon näkeminen lapsen etuna ei erotellut äitejä minkään tarkastelun taustatekijän suhteen. Yli puolelle yksivuotiaiden lasten äideistä tärkeä perustelu lapsen kotihoidolle oli myös

käsitys, että pienen lapsen äidin kuuluu olla kotona

Vajaa puolet kotona yksivuotiaista lasta kotona hoitavista äideistä perusteli omaa hoitovalintaansa sillä, että päivähoiton laatu ei vastaa heidän tarpeitaan. Päivähoiton laadun kritisointi oli todennäköisempää, jos äidin ammattiasema oli työntekijä tai alempi toimihenkilö.

Yli puolet yksivuotiaista kotona hoitavista äideistä totesi haluavansa pitää taukoa työelämästä. Äideistä kaksi viidestä koki, että kotihoitovalintaan on vaikuttanut se, että työelämän tahti on liian kiivas. Lähes kolmasosalle äideistä tärkeä kotihoidon perustelu olivat puolestaan hankalat työajat. Työn tekemisen käytännön hankaluudet kotihoidon perusteluina korostuivat kuitenkin silloin kun äidin työaika oli epättyypillinen.

Äidit perustelivat kotihoitovalintaa myös taloudellisilla seikoilla. Noin kolmasosa äideistä vetosi työn taloudelliseen kannattamattomuuteen keskeisenä syynä kotihoitovalinnalle. Työn taloudellinen kannattamattomuus kotihoidon perusteluna oli kuitenkin yhteydessä vanhemman sosioekonomiseen asemaan, perherakenteeseen, työelämään sekä vanhemman kokemukseen omasta terveydentilastaan.